

Beknopte verantwoording

Bij de transcriptie van de brieven hebben de tekstbezorgers de grootst mogelijke terughoudendheid nagestreefd. Taalfouten (bv. congruentiefouten) werden niet verbeterd en ook aan de eigenzinnige/foutieve spelling (bv. eksaltasie, van en aan elkaar schrijven van woorden, dt-fouten, etc.) werd niet geraakt. De ingrepen bleven beperkt tot een erg gering aantal evidente tik-/schrijffouten en werden doorgevoerd om het leescomfort te verhogen. Om dezelfde reden werd de lay-out geüniformiseerd en werden overbodige spaties weggehaald. De alinea-indeling bleef behouden.

Hieronder worden de auteursvarianten en editeursingrepen lineair weergegeven in een geïntegreerd apparaat. De diakritische weergave moet als volgt gelezen worden¹:

Auteursvarianten

<-a>	a is doorgehaald
<+a>	a is toegevoegd
<a>>b>	a is vervangen door b (bij een vervanging worden niet de veranderde letters, maar de woorden weergegeven, bijvoorbeeld niet: te<m>>n>, maar wel: <tem>>ten>)

Editeursingrepen

[a]]b]	lezing a is door de editeur gewijzigd in lezing b
[xxx]	x is onleesbaar; elk kruis representeert een letter
a[?]	de lezing is onzeker
[+a]	a is door editeur toegevoegd

---

¹ Gebaseerd op: Marita Mathijssen, *Naar de letter. Handboek editiewetenschap*. Den Haag, Constantijn Huygens Instituut, 2003, 294-295.

LODE BOON
soldaat 2e.Regt.
Karabiniers – 10e.Kie.
3e.Pel. – TE VELDE.

WAAR DE SPOORBAAN KOMEN ZAL.

gefantaseerde en verwarde roman in vorm
van brieven aan een begrijpend vriend.

EERSTE BRIEF.

Mijn zeer goede en begrijpende vriend.

Het groen der weide waarin we zitten wordt grijs als zeer oud zilver. Dit komt door de motregen. Neven de weide ligt de ijzere weg. Nu en dan komt een trein met onverschillig starende soldaten aangepuift.

Wat wij hier zitten te doen? Ik weet het niet. Of liever, ik weet het maar al te goed. Wij, deze weide en de motregen. Dat noemen de generaals het inbezitnemen der stellingen.

En welk een groots woord is dit! Welke groot-scheepse tragi-komedie speelt zich hier af.

Het leger bezet zijn stellingen. Is dit dan ten lange laatste de uiteindelijke uitkomst op het langvermoede en toch nog steeds ongemeten ongewetene?

Is dit dan de aanvang van het avontuur. Het wie-weet-waarheen leidende van bloed en zweet en modder stijfgeworden avontuur?

De boom bij onze stelling kijkt ons ietwat treurig aan. En zijn blaren, de zatlappen, zij snokken wat in den wind. Soms heb ik angst dat de woorden op het papier met de blaren mee zullen dwarrelen.

En dan komt de avond, stormend en donker. Met één ster. Hij scheidt een diepte waarvoor gij, mijn vriend, <waarschijnlijk>>waarschijnlikk<-k>> bang zoudt worden. Is dit het evenbeeld van God? Een schreiende aarde onder een zwarte nacht, en de on-rust van het on-eindige.

Ginder ligt de barrikade. Nat, over het zwarte asfalt. Een rode lantaarn wiegt zachtjes inde wind. En de langzaam heen en weer wandelende soldaat, vermoedt niet welk een grandioze schoonheid hij scheidt in het schilderij van de November-nacht.

Loopt er nu, op deze verre ster, ook ergens een soldaat op wacht, bij een natte barrikade?

De regen tokkelt een oude wijze op de banjo van de nacht.

En ik denk plots aan de stad. Hoe ze daar nu misschien ligt te trillen en te zoemen. Nog zwart onder haar miljoenen lampen. Maar ge kent ze immers, mijn waarde, ge kent ze veel te goed. Ge hebt ze doorgrond. Samen met duizende anderen de slag van haar bloed

gevoeld. En met haar geworsteld, uw hijgende borst aan haar hijgende borst. En de strijd verloren.

En gij haat haar, omdat gij haar veel te veel hebt liefgehad. Ja, velen haten haar en kunnen van haar niet weg. Zij worden uit de stad verdreven en klampen er zich terug aan vast.

[volgende pagina:]

[bovenaan in het midden:] -2-

Alzo ontstaat de voorstad. Dat grote mestvaalt. Die braakliggende gronden. De nieuwe straten, immer recht door, ongekalseid, en plots eindigend, met een weids zicht op vage terreinen en grauwe wolken. Ginder ver ligt de stroom. En nog een weinig verder de horizon.

Ze zeggen dat hier eens een spoorbaan komen zal. <[x]wars>>Dwars>wars door alles heen. Door hondskruid en distel, en het soort van hard gras dat alleen maar groeien kan op deze barre vlakke.

Ach ja, hier is het de verschrikking des Heren. Een harde <zo,>>zon>, regen of mist. En dan, de nacht.

De nacht.

Hier kon best een moord gebeuren. Het zacht ploffen van een mes en de rauwe gil. Wie zou het horen?

Dag na dag word de huid der aarde, der oude en goede aarde, opengescheurd. <H[x]re>>Hare> schoot word omgewoeld. Tussen wolken kalk en stof rijzen de nieuwe blokken, steen na steen, tot tegen de lage lochten.

En zie hen komen. Dat volk. Dat volk van de voorstad. Moeë werkers met een haveloos kroost. Hele rijen fabrieksmensen en werklozen. Boot- en dokwerkers en leeglopers. Die, geslacht na geslacht, al dit nieuwe zullen kapot wonen. Wanhopig strijden en vallen. Lieven, hopen en sterven.

<-[xx]> <+Als> de kleine Marian had bestaan. Dan zou zij daar komen wonen zijn, met haar moeder Elie en met de immer half-zattekens-zijnde vader Wan. Misschien, mijn waarde vriend, staart u dit getrukeerde beeld aan, als een laster des <-[xxxxxxx]> geestes. Maar wij, in deze stelling, weten niet of nog ooit de morgen zal komen over dit van God vergeten land. In de voorstad dan, in deze nieuwe blokken, zou de kleine Marian wonen met hare moeder Elie.

Elie bewoog zich, nors en lui, tussen de doorgebrande stoof en een nooit afgeruimde tafel. Ik moet u ook opmerkzaam maken voor de schouwplank, overvol, met alles wat de tafel niet meer dragen kon.

De hoeken van deze te bittere mond zakten weg in hunne<+[spatie]>gewaande rust. En in de ogen, verborgen achter de sluimerende oogschalen lag de hemel-weet-wat.

<-Asl[?]> Als zij uren achtereen neven de stoof zat. Niet lezend, niet klappend. Leeg en afwezig starend naar de toppen harer vingeren. Welke was dan de droeve geest-drift die haar beroeren kon?

Zij kookte de spijzen en schepte ze in de drie borden. Maar gij, mijn vriend hadt kunnen zien dat het spiijt drupte van hare lange en benige neus.

Marian nu was mager. Veel te lang en te mager voor zoo een kind. En het gezichtje te bleek en te smal. Maar haar ogen. Zij sprongen onrustig van hier naar daar. Zij knetterden en spoten vuur.

Zij was gekomen tot deze kommervolle ouderdom dat men van het leven weinig weet, veel vermoed, en zich er meer van voorstelt dan het is.

En dat men <-gek[?]> begint onrustig te slapen. Dan woelde zij, en luisterde naar de verwarde stemmen diep binnen haar. En sliep weer in.

Soms hoorde zij de keukendeur piepen. Dan staarde zij naar het niets. En luisterde, wetend en niet begrijpend, naar het stervende geluid van haar 's moeders voetstappen. Zij lag nu, zonder slaap, en wachtte naar het morgendgloren, de eerste vale schemer.

[bovenaan in het midden:] -3-

<-[xx]>

Waarom was deze vrouw zó en deze dan anders. Maar waarom was juist hare moeder helemaal anders. Waarom werd iedereen gedreven naar juist dat wat niemand m<a[?]>g. Ja, zij worden onweerstaanlijk gedreven, nochtans trillend van een radeloze angst. En keren tenslotte terug vervuld van een <tem>>ten> hemel schreiend berouw. Ach zie, mijn vriend, zoveel had Marian te vragen waarop zij misschien nooit antwoord krijgen <-kon.[?]> zou.

Ten langen laatste moest zij het morgendmaal bereiden. Zij pookte de stoof, zette koffie en sneed het brood voor Wan, die beverig het eten binnenslikte, morste en toch niets vroeg.

Waar liep zij heen, hare moeder, nors en bitter. Aan welke borst ging zij liggen om de kracht voor het leven te putten. Of wàar en wàt ging zij zoeken dat, ten lange laatste, ook hier misschien te vinden was? Sommigen staan niet lijdzaam langs de weg. Zij springen voorwaarts en grijpen wat ze ontnemen kunnen. De meesten grijpen er naast. Het er<-m>barmen met het schuim van deze wereld. Anderen treffen hun blinde doel. Zij worden de groten der aarde. Het erbarmen met de grote der aarde.

Aan dit alles dacht Marian. Niet natuurlijk, met deze zelfde gepeinzen maar toch met even duistere.

Zij en hare vader. Zij verhardden zich in hunne stugge zwijgzaamheid. Wan slurpte zijn koffie en ging heen. Zij verwijderde het gemorste brood, verbrandde het en waste de kommen.

Zij was alleen. Welk zonderling woord en welk even zonderling gevoel was dat: alleen te zijn. Het is niet goed voor een kind. Eenzaamheid wekt de vraag naar ewigheid.

Wel dat de overloop vol kijverige vrouwenstemmen was. En het dreuzen van kinderen.

Een beetje bedronken komt Wan laat in den avond <-[xxxx]> terug en vroeg in de morgen is hij weer weg. Af en toe brengt hij wat geld mee. Verdacht geld. Wie weet waar verdient. Met tuisschen of vals spel. Marian beredderde met dat handjevol<-g> senten het huishouden. Een kind met grote-menschen zorgen. Zij was een gelijke der andere vrouwen die met wat nikkel wonderen<-n> moeten doen. Kinderen groot brengen en den buik vullen.

Alzo wierd zij vroeg wijs. Maar een niet te bepalen drang naar alwetendheid leidde haar. Ja, ten boze of ten goede. Haar ogen vroegen wat de mond niet uitspreken dorst. Haar hele wezen en lijf, tot zelfs de vorm van een steeds zoekende <[xxx]d>>hand>, richtte zich naar de standvastige vraag, en de innerlike reden. Naar de vraag die onbewust verscholen ligt achter een vroegere vraag. Naar dat wat niemand vermag te zeggen.

Zij sloot de deur en doorzocht ieder kast en iedere schuif van de twee drie hokjes waarin zij huisden. Ofwel liet zij alles lijk het was en <-[xx]> scheerde langs <[x]e>>de> muren van de stad.

Ontdekte véél dan. De stad <zlals>>zoals> zij was: <grooe>>grote> winkelruiten, honger en parfum. Zij zag het, begreep het. En vroeg naar méér.

De een of andere dag dan, als de grijze morgend over de voorstad kroop, arriveerde weer de moeder. Verslenst en met gele plekken in het gelaat. De kleeren als lompen rond het getormenteerde lijf.

Nu [wzren]]waren] de ogen dof, de<-s> schalen ontstoken en gezwollen en <-depezig[e[?]> de pezige hand slap langs het lichaam, vuil en moe.

Marian dorst nu hare moeder niet naar ogen te zien. Zij keek tersluiks naar de gebogen gestalte. Die weer, als vroeger, pookte in de stoof, en koffie maalde. Doodgewoon.

Wat was er immers meer gebeurd als dat zij aan de haal was gegaan voor een paar nachten.

Och kom. Niets was gebeurd, mijn vriend, stel u dat niet voor. En misschien was alles gebeurd.

De vader kwam, gluurde naar zijn vrouw en meesmuilde. Slurpte aan zijn koffie, morste brood en verdween.

Alzo ging alles een wondere en doodgewo<-o>ne gang. Wie uit de blokken zou gevraagd hebben: Wie of wat? Die was <[x]ie>>die>, en deze <waz[?]>>was> een andere. De ramen zagen uit op een grijs of vlekkerig blauwe lucht, op mest en vuilhopen.

Wie trachtte er, of wie dacht er zelfs aan te trachten, orde en schoonheid te scheppen indeze chaos?

Daarbij, Eens komt de spoorweg hier, en dan zal, met hem, geluk en welstand komen.

Niets [blijft]]blijft] duren. Noch leed, noch vreugd. Noch duistere jacht naar <-het[?]> al het <on[xx]wetene>>ongewetene>.

Op een morgen vindt men het lijk van Elie in een onvoltooide straat. En het motregende juist zoals het hier op onze stelling <morregent>>motregent>. – Misschien kwam het daarmee dat ik aan Marian denken moest. En in de dood staarden haar ogen nog botter dan bij leven.

Marian peinsde en peinsde en vervreemde zich over dit alles. Was dit geweest een vlucht naar God en naar de verte? Of een jagen naar de duivel en zijn onpeilbare diepte. En zie, de een zegde dit en de andere dat over hare moeder en over haarvader. Zij hoorde het wel, Marian.

Maar zij dacht hier over na. Was zij gestorven, ten onder gegaan <on>>in> het [-het]

[volgende pagina:]

<heg>>het> gore van deze aardsheid. Of was zij gestorven als de vogel die neerstort met gebroken vleugels overmand door leed?

TWEEDE BRIEF.

Over ons[+,] de stroom, het leven in het algemeen en Marian in het bijzonder.

Mijn zeer goede en weinig-schrijvende <-[xxxxxxxxxxxxxxxx]> vriend,

Het vriest. Zoveel graden min of meer. Meestal liggen wij in onze barak. We hebben niets om handen dan een grijze verveling. Nu echter zitten wij in onze putten, en trachten ons wild kloppend hart een beetje te bedaren. Vannacht om één uur juist hield de aarde plots op met draaien. Ja, vroeger draaide zij genoegli<-j>k rond, alle vier-en-twintig uur eenmaal om haar ingebeeelde as. En nu stond zij plots stil. Alarm-sirenen loeiden in de krakende vriesnacht. Klokken luidden. En alle klaroenen van alle regimenten bliezen het takties alarm. Wij zijn opgetrokken met pak en zak. En zwaargeladen van ammunitie.

Verder is in het veld niets te zien. De ganse dag door. Niemand dan wijzelve. Veertien onwetende en verkleumde soldaten, die elk van zich zelve zijn hart tracht te bedaren.

De spoorlijn ligt daar naakt. Zelfs geen rookpluimpje van een trein is te zien.

Ware deze <spoorbaan>>spoorbaan> een brede rivier met hardvochtig water, met traag en voorkabbelend water. Ja, dan misschien zou mijn hart tot rust komen.

De spoorlijn immer rechtdoor, met haar afgebakende telefoonpalen. En de trein die niet komt.

Ware dit een <-s>stroom.

Zie. Een boot zou misschien komen <afcaren>>afvaren>, ontwetend van wat hier onze zielen kwelt.

En dan, de schipper[,].] Hoekig en mager<-?>. En, natuurli<-j>k, alleen. Mijn hart verlangt om nu een mens te zien, alleen. Alleen met al zijn begeerten. Zijn geloof, hoop en liefde. En zijn berouw. Hij zou dan, deze schipper, pezige armen hebben aan zijn krakende lijf. En, misschien, ook, al ware het maar omwille van de roman die ik aan 't schrijven ben, een duister verleden bezitten. Komende van verre landen, en de eenigszins vreemde naam dragend van Joas.

En zie. De boot komt. Joas staat op de voorplecht. En de boot draagt in oranje letters op een zwarte fond, de kenspreuk:

Mijn droom <zal>>zal[?]> eenmaal in vervulling gaan.

Zo eenvoudig van harte is hij. Want, nietwaar mijn vriend, alleen de eenvoudigen van harte bezitten het grote geloof.

Zalig zijn zij, die zich koesteren aan de kleine, maar heldere vlam van een simpel geloof.

Hij staat op de voorplecht en ziet ons niet. Hij verwacht immers zijn droom. En zou deze dan komen als een groot <koning>>koning> op een van allen verlaten station?

Maar kom, mijn vriend, vergeet deze Joas, en luister naar mijn verhaal naar wat ik u te vertellen heb over de kleine Marian.

Marian nu zat achter de stoof, leeg en bitter starend naar de toppen harer vingeren. Ja, zij bewoog zich met dezelfde schijnbare onverschilligheid van wijle hare moeder zaliger. Zij was veertien. Een kind. Maar het leven kon haar niet voorbij gaan zonder haar te tekenen.

En soms, als zij stil neerzat, en de regen hoorde kletsen, en de wind gieren en zijn sabbath vieren op de vlakke, van hier tot aan de stroom, dan

[volgende pagina:]

wist zij wat hare moeder moest gevoeld hebben. Vier kille muren die hare jonge borst omspanden. Twee kamerken en een betonnen koerken, acht meter boven de grond. En in haar drang naar de onmetelike ruimte. Als de wind huilde, vloekte en psalmen zong over de voorstad, dan wist zij zich een gevangene van deze aarde, van deze blokken. Vastgeroest voor een hele leven. En was maar één leven. Dus zou zij nooit weten, nooit zien en omvatten wat het héle leven was. Wat er zijn kon achter de teergrijze of groene of soms malve horizon. En wat dààr dan achter was, en nog veel verder achter dààr, waar de wolken rusten als een boog op deze aarde.

En nu wist ook Marian dat de duivel spookt met afgronden van onkuis leed rond de enkelen die het nooit vermoede willen omvatten.

Haar vader echter ging zijn gang van verlopen mannetje.

Ganse dagen sleet hij in "het halve maantje". Het kabberdoesken voor samenkomst van deze die staan aan de rand dezer maatschappij. Geen heldhaftige overwinnaars, noch even heldhaftige overwonnenen. Slechts de vale bende, die wacht naar de schemer, en het slagveld schuimt.

Een weinig eerlijk, maar niet verboden stieltje. Vele vuile uren lang speelde zij er met de kaart.

Zij waren werkelijk niet slecht. Ach, mijn vriend, wie is er werkelijk slecht? Wij allen bedoelen het zo goed. Maar dit jaagt ons hier, en wat anders jaagt ons ginder. En de weg is zo lang. En zo stoffig. En ja, hoe dikwerf gebeurt het niet dat ge nog onmogelijk zeggen kunt: dit is de rechte weg. Ge weet het niet meer en gaat verder. En denkt: aan het kruispunt zullen we zien.

Ach ja, aan het kruispunt zullen we zien. Nu spelen ze met de kaarten. Vettige kaarten die neervallen op het groen tapijtje. Harten is troef en daar valt reeds ruiten aas. En misschien is er nog wel een tweede ruiten aas in 't spel.

Vanavond of liever vannacht, verwachten zij een Waal. Hij zit met teveel op zak en zou het gaarne kwijt zijn.

Dat is Wan zijn leven. Neen, zij zijn niet slecht. Alleen kunnen zij de last van een eerlijk leven niet dragen. Daarbij was hij een beetje laf. Dit is immers een deel van hun instinkt. Lui en een beetje laf. Juist daarom heeft hij nooit aan zijn vrouw gevraagd: Waar zit ge, of waar hangt ge uit? – Hoe zou hij dat kunnen vragen hebben? Misschien was de angst de waarheid te zullen weten, groter dan de nieuwsgierigheid. Zij was een vreemde vrouw

geweest. En in zijn <voortdrrend>>voortdurend> benevelde hersens was zij hem als een der verlaten honden geweest, die schuw over de vage terreinen dwalen en 's nachts benauwelik aan het<-b> <-huiel> huilen gaan.

Maar nu, ook nu vond hij soms het huis dood. Een kind, een mager en zwart en donkerogig meisje van <verrtien>>veertien>. Waarheen liep ze. En wat haalde ze uit?

Ook zijn wegen liepen soms in de duisternis. En waren verkeerd, misschien in de ogen des Heren. Maar was hij ooit gaan lopen als een schurftige hond?

Nu bleef hij thuis en wond zich zelve op. Hij spiegelde zichzelf de dingen voor die voor hem nooit bestaan hadden. En herkauwde de d<+r>omen van <zi'ne>>zijne> <jeudd>>jeugd>. Alzo werd hij beurtelings koud en warm. En geraakte in die toestand waarin men moordt met voorbedachten rade.

Toen zij binnen kwam, langzaam de deur openduwend, niets ziende, haar ogen nog <[x]at>>nat> en blinkend van eksaltasie. Het bloed in Wan zijn aders stroomde weg. En sloeg terug op in golven van blinde haat.

[volgende pagina:]

– Waar hebt ge gezeten? – Ja, alles kon hij gezegd hebben in dit ogenblik. Maar wat was het, dat zijn lippen en tong hun dienst deden weigeren? Hij zag de natte kousen die zo maar hingen rond de magere benen. En hare glimlach. En nu zag hij zijne vrouw, zoals hij haar nooit durven zien had en zoals hij haar nu, in zijn onbegrip, verkeerd zag. Teef, teef, zei hij, waar hebt ge gelegen?

Marian ontweek verschrikt zijn ogen. Zij staarde bevend naar zijne van haat blauwe lippen. Wat zegde hij, en wat bedoelde hij. Bedoelde hij dät? Zij kroop naar de andere hoek van de keuken. Bedoelde hij dät? Zij dacht er verschrikt over na. En verborg het hoofd in de handen.

Maar zie, God was hem genadig. Hij liep heen en dronk. Dat was dus zijne vrouw geweest. Hij dronk en dronk. Here God, sta hem vanavond nog bij als hij thuiskomt, en haar nog ziet zitten in dezelfde <hoe[x]>>hoek>.

<Hin>>Hij> schopte haar. Weg, zei hij, weg. Uit mijn ogen of ik bega malheuren.

Er stond bloed voor zijn ogen.

En Marian vluchtte. In de benauwdheid van haar hart.

Het regende.